

Başvuru: 1 Aralık 2016

Revizyon gönderimi: 15 Aralık 2016

Kabul: 22 Aralık 2016

OnlineFirst: 30 Aralık 2016

Copyright © 2016 • Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği

www.isahlakidergisi.com

DOI 10.12711/tjbe.2016.9.0002R • Kasım 2016 • 9(2) • 311–315

Kitap Değerlendirmesi

Etik Düşünmek İçin Yeni Bir Model: MEMET*

A New Model for Ethical Thinking: MEMET

Merve Çakır¹

Professional Ethics in Midwifery Practice

Illysa R. Foster and Jon Lasser

Burlington MA, 2011 Jones and Barlett Learning, 266 pages

Ebelik mesleği, Türkiye’de ve dünyada kadının eğitim ve çalışma hayatının başlangıcı olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Bu öneme rağmen mesleğin hak ettiği konuma gelememesi, mesleki etik standartlarının geç oluşmasına ve bu standartların uygulanmasında yetersiz kalışa bağlanmaktadır.

Ebelik alanında yapılan etik çalışmalar, mesleğin özerkleşmesine, gelişiminin sağlanmasına ve itibarının korunmasına katkı sağladığı gerçeğinden hareketle hız kazanmıştır. Yapılan bu çalışmalarda etik ikilemlerin çözülme garantisi verilememektedir. Bu durumun farkında olarak yapılan çalışmalar, etik ikilemlerle sıklıkla karşılaşan ebelerin etik karar verme sürecinde daha etkili sonuç alabilmelerini hedeflemektedir.

Biri psikoloji profesörü diğeri sertifikalı ebe olan iki yazar tarafından kaleme alınan “Ebelik Uygulamalarında Profesyonel Etik” başlıklı eser, karşılaşılan etik ikilemleri çözmek için girilen zorlu etik karar verme sürecine rehberlik ederek hastanın, ebenin ve ebelik mesleğinin çıkarlarını koruma endişesi taşımaktadır. Texas State University’de okul psikolojisi alanında eğitim veren uygulamalı etik profesörü Jon

* MEMET: The Midwives’ Ecosystemic Model of Ethical Thinking-Ebeler için Etik Düşünme Ekosistemik Modeli

¹ Merve Çakır, Koç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Fakültesinde yüksek lisans yapmaktadır. Koç Üniversitesi, Topkapı Yerleşkesi, İstanbul 34093. Eposta: mcakir@ku.edu.tr & merve22cakir@gmail.com

Atıf: Çakır, M. (2016). Etik düşünmek için yeni bir model: MEMET [Professional Ethics in Midwifery Practice kitabının değerlendirmesi, I. R. Foster & J. Lasser]. *İş Ahlakı Dergisi*, 9, 311–315. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2016.9.0002R>

Lasser, profesyonel etik ve ebeveynlik konularının yanında cinsel yönelim kimliği alanında da çalışmalar yapmaktadır. Kitabın diğer yazarı Illyasa Foster ise aktif olarak ebelik yapmanın yanı sıra profesyonel etik alanında çalışmalar yapmıştır. Ebelikten emekliye ayrılan Foster, psikoterapi alanında uzmanlaşarak Texas'ta doğum sonrası depresyon ve anksiyete gibi rahatsızlıklara zihinsel tedavi uygulayan bir merkezde çalışmaktadır.

Ders kitabı niteliğindeki bu eser var olan ulusal ve uluslararası ebelik kuruluşlarının etik kodlarını, standartlarını ve değerlerini analiz etmekte, bunların ebelik pratiğinde yetersiz kaldığı eleştirisini getirerek etik düşünme odaklı yeni bir model ortaya koymaktadır. Kitap ebelik okullarındaki ders programlarına uyarlanabilir olması açısından 12 bölüm hâlinde sunulmuştur. İlk iki bölümde ebelik etiğinin önemi ile mevcut ebelik etik kodları ve standartları (örneğin; ICM, ACNM, MANA, NACPM²) incelenmiş, sonraki dokuz bölüm boyunca profesyonel ebeliğe özgü etik olaylar örneklerle açıklanmıştır. Son bölümde ise kitabın ana amacı olan “Etiğin uygulanabilirliği etik düşünmeyi gerektirir.” ilkesine hizmet eden MEMET (The Midwives’ Ecosystemic Model of Ethical Thinking – Ebeler için Etik Düşünme Ekosistemik Modeli) açıklanmış ve yine vakalarla tartışılmıştır.

Kuruluşların yayımlamış oldukları etik bildirgelerin analiz edilip eleştirildiği ikinci bölümde belgelerin daha çok görev listesine benzemesinden yakınılmaktadır. Etik ilkelerin uygulamada ebeyi yönlendirmesi zayıf bulunmakta ve bu ilkelerin ebeler tarafından “nasıl” uygulanacağına dair bir rehber ihtiyacının ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

Sonraki dokuz bölümde sırasıyla şu etik konular tartışılmıştır: “Mahremiyet ve Gizlilik”, “Aydınlatılmış Onam ve Seçim”, “Hasta Kimdir?”, “Çok Yönlü İlişkiler”, “Uygulamanın Kapsamı ve Yeterlilik”, “Diğer Profesyonellerle Çalışmak”, “Hastanın Uyumsuzluğu ve Bakımın Sonlandırılması”, “Farklılık, Eşitlik ve Adalet”, “Etik Kaygıların Belirlenmesi”. Her bölüm sonrasında verilen vaka analizleri, bu konuya eğilen öğrencilerin ve akademisyenlerin konuyu kavramaları açısından; konunun somutlaşmasını ve daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yazıda, kitabın yazarları tarafından ortaya koyulan ve yeni bir model olarak önerilen MEMET’in analiz edildiği Bölüm 12’ye odaklanıldığından diğer bölümler detaylı bir şekilde ele alınmamıştır.

Kişinin etik karar verme sürecini etkileyen çevresel ve ilişkisel birçok faktör bulunmaktadır. Ancak ilkesel etik karar verme modelleri incelendiğinde insan

2 ICM: International Council of Midwives- Uluslararası Ebeler Konfederasyonu, ACNM: American College of Nurse Midwives- Amerika Hemşirelik ve Ebelik Koleji, MANA: Midwives Alliance of North America- Kuzey Amerika Ebeler Birliği, NACPM: National Association of Certified Professional Midwives- Ulusal Diplomalı Profesyonel Ebeler Birliği.

algısının ve davranışlarının sosyal yönlerini hesaba katmadıkları fark edilmektedir. Kitap bu noktada ebelik uygulamalarına diğerlerinden daha fazla yer veren şu iki modeli incelemiştir: “Thompson & Thompson Biyoetik Karar Verme Modeli” ve “Etik Karar Verme Modeli”.

10 adımlık bir süreci tanımlayan Thompson & Thompson Modeli büyük miktarda zamanı, açık olmayı ve düşünmeyi gerektiren rehber kurallar sağlar (s.182). Ancak modelin sunduğu adımlara bakıldığında ebeyi hastayla kurduğu ilişkiden soyutlayan bir sürece ittiğini söylemek gerekmektedir. Lasser ve Foster da bu modeli etik karar vermenin ilişkisel doğasını yakalayamaması sebebiyle eleştirmektedirler. Çevresel etmenleri karar verme sürecine dâhil eden Etik Karar Verme Modeli ise etik problemi çözmeye Thompson & Thompson Modelinden daha kolay bir yaklaşım sunar. Bu model her ne kadar çevresel etmenleri göz önünde bulundursa da etik ikilemi çözmek noktasında yüzeysel kalır.

Ebelik Bakım Modelini benimseyen Foster ve Lasser ikilisi, bu modeli yansıtan kendi etik düşünme modelini yani MEMET’i açıklarken bunun arka planında şu disiplinlerin olduğunu söylemektedir: psikoloji, cinsiyet araştırmaları, feminist eleştirel düşünce, ebelik ve uygulamalı etik. Bu arka planın ebeler için etik düşünme konusunda ortak bir anlayış sunduğunu iddia etmektedirler. Feminist eleştirel düşünceye sahip olmayan ebeleri kapsama almadıkları düşünüldüğünde geliştirdikleri modelin kuşatıcı olmadığı yönünde bir eleştirisi getirilebilir. Hâlbuki bölümün başında modellerin tümdengelim olmasını otoriter kurallar kümesine evrilmesi nedeniyle eleştiren yazarlar, kendilerinin ortaya koydukları düşünme modelinde daha en baştan arka plan sınırlaması koymuşlardır. Buradaki tutarsızlık göze çarpmaktadır.

MEMET’in kavramsal temelleri [Carol Gilligan’ın \(1982\)](#) ahlak teorisine ve [Capra’nın \(1996\)](#) sistemler teorisine dayandırılmaktadır. Ahlakın adalet bakış açısından doğrulanmasına odaklanan Lawrence Kohlberg’in araştırmaları kadının şefkat bakış açısının onları ahlaki olarak yetersiz kıldığını göstermiştir. Kohlberg’in aksine Gilligan, kadınların ahlaki olarak yetersiz olmadıklarını fakat Kohlberg’in önerdiği ahlaki karar verme yollarından farklı olduklarını söylemektedir (s. 187). Gilligan’ın penceresinden bakıldığında ebelerin verdiği bakım ahlaki bir niteliktedir. “Ebeler etik ilkeleri uyguladıklarında, bunu sevecen ve şefkatli bir şekilde yaparlar.” (s. 188). Ebeler, Capra’nın sistemler teorisini esas aldıklarında anne-bebek ikilisini bir sistem olarak görürler. Ayrıca bireylerin, geliştikleri çevresel sistemden etkilendiğini ve bu sistemi etkilediklerini de bilirler (Gelişimin Ekolojik Modeli). [Bronfenbrenner \(1979\)](#) tarafından geliştirilen Ekolojik Gelişim Modeli’ne göre ebeler ekolojik ortama göre etik düşünürler. Çevresinden izole edilmiş bireyi anlama çabaları, kapsamlı bir analizden yoksun kalır (s. 189). Bu kavramsal temeller çerçevesinde MEMET, ekolojik bakış açısını, şefkatli bakımı ve etiği bir arada değerlendirmekte ve Ebelik

Bakım Modeli ile sentez oluşturarak bir etik düşünme modeli sunmaktadır. Eser, modelin feminist erdem etiğinden oluştuğunu belirtmekle feminist olmayan kitlenin bu modele ön yargıyla yaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Bunun da modelden yararlanma oranını düşürmesi öngörülmektedir.

MEMET'in içerdiği kavramlar şu şekildedir: “Ebe-Hasta İlişkisi”, “Destek Ağı”, “Uygulama Ortamı”, “Kültürel Çevre ve Geleneksel Yapı”. Model *ebe-hasta ilişkisini* açıklarken kitabın diğer kısımlarında yer alan “Hasta Kim?” ve “Çok Yönlü İlişkiler” adlı bölümlere atıf yapmaktadır. Ebenin kendini hastadan soyutlayan elit bir uzman olmaktansa profesyonel bir arkadaş olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada ebe, hastayla arkadaş olmak ve “profesyonel arkadaş” olmak arasındaki dengeyi korumakla sorumlu tutulmaktadır. Etik yükün ilişkinin içinde yattığını, etik ikilemin ilişkinin içinde daha çok dikkat çektiğini söyleyen model, ebe-hasta ilişkisini modelin merkezine koymaktadır. Etik düşünme ve karar vermeyi de merkezdeki bu ilişkiye temas eden etkileşimler üzerinden açıklamaktadır. Dolayısıyla ebe hasta ilişkisini sırasıyla destek ağı, uygulama ortamı, kültürel çevre ve geleneksel yapı, çember içine almaktadır.

Destek ağı, ebenin dışındaki sağlık profesyonelleri ile hastanın ailesi ve arkadaşları olarak tanımlanan ilk etki çemberidir. Ebelerin ve hastaların etik karar verme süreçlerini etkileyen pozitif ve negatif etmenleri içermektedir.

Uygulama ortamı; fiziksel, kurumsal, sosyal ve politik yapıları kapsar. Destek ağı gibi hem pozitif hem de negatif etmenler içerir (s. 193). Ebenin çalıştığı kurum bağlamında sahip olduğu güç, hastalarıyla olan ilişkisini büyük ölçüde etkiler (s. 194). Bu nedenle uygulama ortamı, ebe-hasta ilişkisinde gerilim kaynağı olabilir (s. 194). Sistemin içindeki öğelerin birbirini etkilediği gibi ebe-hasta ilişkisi de uygulama ortamından etkilenir.

Kültürel çevreyi, genellikle doğrudan ebe-hasta ilişkisine bağlı olmayan güçlü etkileşimlerin karışımı olarak tanımlayan model, bu çevrenin bakım standartlarını ve sosyal beklentilerini sunan organizasyonların oluşmasını sağladığını söylemekte; bu toplum standartlarının ebe-hasta ilişkisine ve uygulama ortamına nüfuz ettiğini ileri sürmektedir.

Dinin, felsefenin ve değerlerin de içinde bulunduğu geniş inanç sistemleri olarak özetlenen *geleneksel yapı*, bütünleştirici olmasının yanı sıra dünyamızı gördüğümüz başka bir merceğe olarak da tanımlanmaktadır. Model, bu kavramın altında ebeliğin belli güçlerin zorbalığı altına girerek mücadele etmeye çalıştığını belirtmektedir. Bunu daha iyi açıklamak için şu alıntıyı yapmak doğru olacaktır:

“Ebeler, genellikle onların işine değer vermeyen bir kültürün içerisinde kadınlara ve ailelerine hizmet verirler. Bu nedenle ebeler, diğer ebeler arasında kendini

farklılaştırarak ve bölümleri (sınırları) sağlamlaştıran hiyerarşik yapıları empoze ederek meslekte güç arayabilirler. MEMET'in merkezinde olan ebe-hasta ilişkisini bu tartışmanın ortasına getirmek için ebelerin ve kadınların klinik ilişkilerinde geleneksel uygulamaları nasıl tecrübe ettiklerini hesaba katmak zorundayız. MEMET, hem tanımlayıcı hem de bu vakada analitik bir araç olarak kullanılabilir." (s. 197)

Özetle geleneksel yapının kültürel çevreyi oluşturduğunu, kültürel çevrenin uygulama kapsamını etkilediğini, destek ağının uygulama kapsamının etki alanına girdiğini ve bunların tam merkezinde ebe-hasta ilişkisinin var olduğunu söyleyen MEMET, ebeler için yeni bir uygulama modeli olabilir. Etik düşünmenin öğretebileceği öngörülebilir. Aynı zamanda model kendisinin diğer biyoetik karar verme modellerine eklenilebileceğini de ifade etmektedir. Bu da modelin geniş bir kullanım alanı sunduğunu göstermektedir. Model, ebenin karar verme sürecinde çevresel faktörleri açıklamakta yetersiz kalan karar verme modellerinin yerine etik ikilemlere olan yaklaşımlara yerleştirilebilecek bir rehber olarak hizmet etmeyi vadetmektedir.

Kaynakça

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Capra, F. (1996). *The web of life: A new scientific understanding of living systems*. New York, NY: Anchor Books.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.